

Kulturarv som resurs i socialt hållbar stadsutveckling. En gestaltad livsmiljö för framtiden.

Ulrika Söderström

Kalmar läns museum

Kulturarvsforskning i Sverige 2025
Tekniska museet 20-21 mars

GRASCA
graduate school in contract archaeology

 Linnéuniversitetet
Kalmar Växjö

Foto: Ulrika Söderström

Mitt avhandlingsarbete

Jag intresserat mig för hur kulturmiljövården, och särskilt uppdragsarkeologi, kan arbeta med kulturarv och kulturmiljöer som resurs för att bidra till socialt hållbar stadsutveckling och goda livsmiljöer för framtiden.

- **Licentiatuppsats 2018**
Undersöker uppdragsarkeologins förhållningssätt till hållbar utveckling i teori och praktik, fallstudie kvarteret Valnötstrådet i Kalmar.
- **Doktorsavhandling 2024**
Fokus på vad som händer när kulturarv, kulturvården och berättelser om det förflutna aktiveras och används som resurs i stadsutvecklingsprocesser och gestaltungsarbete.

Vilka framtida hållbarhetseffekter i stadsutvecklingsprocesser främjar egentligen nuvarande kulturarvspraktiker generellt, och uppdragsarkeologin specifikt?

Avhandlingens studier

- **Stadsplaneringens perspektiv**
Nulägesanalys för att skapa kunskap om den "spelplan" som kulturmiljövården/uppdragsarkeologin har att beträda, fokus på stadsplaneringens perspektiv på kulturarv som resurs för socialt hållbar stadsutveckling.
- **Kulturarv och kulturarvspraktiker i stadsomvandlingsprocesser**
Tre fallstudier med fokus på stadsomvandlingsprocesser där kulturarv och kulturhistoriska värden används som resurs för att främja socialt hållbar stadsutveckling och goda livsmiljöer.

Kv. Caroli i Malmö (omvandlat 1967-1973), kv. Valnötsträdet i Kalmar (omvandlat 2008-2018), Kiruna stadsomvandling (pågående).

Stadsplaneringens perspektiv

- Byggt kulturarvet i fokus, ofta specifika berättelser om det förflutna kopplat till byggda kulturmiljön. Arkeologi ses sällan som en resurs som kan användas för att främja hållbar stadsutveckling.
- Kulturarv framhålls ofta som resurs som kan användas för att motverka segregering och främja en "rättvisare stad" genom demokratiskt deltagande i beslutsprocesser som rör kulturmiljö i det offentliga rummet.
- Få möjligheter för allmänheten att påverka och delta i beslut som rör kulturarv och kulturmiljövården i urbana processer. Top-down perspektiv.

Intervjuer visar att:

- Kulturmiljö ofta en fråga bland många som måste hanteras eller "klaras av" innan utveckling kan ske. Blir lätt en källa till debatt och konflikter mellan aktörer, även mellan politiker och tjänstemän.
- Flera upplever att beslutsfattande och resultat blir bättre när stadsplaneringen får möjlighet att arbeta med utökade medborgardialoger och deltagande i processer. Inte minst när det handlar om hur kulturmiljö eller kulturvården ska bevaras, användas och/eller utvecklas.
- Stadsplaneringen har svårt att föreställa sig den framtid som man planerar och bygger för, trots att många har en bestämd uppfattning om när den framtiden kommer inträffa. Oftast ligger den 20-50 år bort i tiden.

förankring
tillhörighet
trygghet
bevarande
sammenhang
identitet
ursprung
trivsel
attraktivitet
igenkänning
sambörighet

Kvarteret Carolus/Caroli i Malmö (omvandlat 1967-1973)

Foto: Bilder i syd (kk131122064)

Foto: Bilder i syd (kk140422029)

”Det är svårt att göra om en ångbåt till en kanot...”

Kvarteret Valnötsträdet, Kalmar (omvandlat 2008-2018)

- Omvandling av kvarter i Kalmar Gamla stad från allmän platsmark med kommunägda byggnader till privatägt bostadskvarter.
- Höga kulturvärden bebyggelse och arkeologiska lämningar, från tidig medeltid till 1900-tal.
- Arkeologiska undersökningar tidigt i processen, visade på möjligheten att använda arkeologisk kunskap som resurs i detaljplaneprocessen och i gestaltning av utomhusmiljön.
- Del av regeringsuppdraget "Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer", genomfört 2010-2013. Förklaga till *Politik för gestaltad livsmiljö* som antogs 2018.
- Process i samverkan mellan flera olika aktörer, inklusive LST och uppdragsarkeologi. Privat fastighetsägare välvilligt inställd. Medverkan från allmänheten i stort sett obefintlig.
- Fokus på de medeltida lämningarna (torget) i gestaltningen.
- Främja områdets attraktionskraft och tillgänglighet, ekonomiska värden genom turism, samt stärka Kalmarbornas kollektiva identitet och förståelse för platsens och stadens historiska betydelse. Hållbar stadsutveckling för framtiden.

Foto: Kalmar läns museum & Ulrika Söderström

Fattar folk att det är 1300-talets gatsten som ligger där? Fattar man att det är muren på kyrkan?
Nej, jag tror inte vi nådde hela vägen fram i det avseendet (Intervju Kalmar kommun 2020).

Kiruna stadsomvandling (2004-)

- Stadsomvandling där stora delar av Kirunas stadskärna omlokaliseras pga. expansionen av Kiirunavaara-gruvan.
- Samlad utvecklingsstrategi och kulturmiljöanalys. Tydligt fokus på byggda kulturarv som speglar Mönsterstaden Kiruna och Gruvstaden Kiruna. Avgränsat till perioden efter 1890.
- Kulturarv ska bidra med symboliska minnes- och identitetsmarkörer, ge en känsla av legitimitet, igenkänning och tidsmässig förankring i den nybyggda stadsmiljön.
- Strategi för medborgardialoger och medborgarinflytande. Flera enkäter och aktiviteter genomförts.
- Dialoger gett perspektiv på vad Kirunaborna anser att kulturarv är och vad som är viktigt att bevara för framtiden.
- Återbruksstrategi – detaljer från ex. hus som måste rivs återbrukas på olika sätt i den nya stadskärnan.
- Den framtid man föreställer sig sträcker sig till 2035, styrd av prognosen för malmbrytningen.

Gruvstadsparkerna – en palliativ kulturarvspraktik?

- Gruvstadsparkerna ska bidra till ”en mjuk övergång mellan gruva och stad” – långsiktig attraktivitet, gestaltning av den pågående förändringsprocessen.
- När ett område bli påverkat av gruvbrytningen rivs eller flyttas de byggnader som finns inom det och platsen blir en park för en tid.
- Parken gestaltas med hjälp av konstnärer och Kirunaborna – olika teman för varje park.
- Efter en tid övergår parken till att bli gruvområde. Staketet flyttas och nästa område blir till en ny park.
- Ändrat beteende hos Kirunaborna, parkkultur.
- Många anser att parkerna är det bästa som stadsflytten fört med sig.
- En plats för att minnas och anpassa sig till den nya framtid som stadsomvandlingen för med sig.

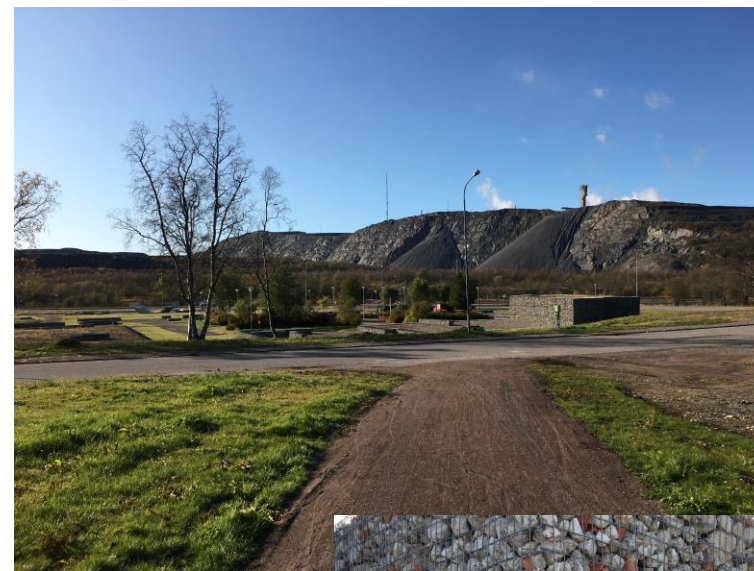

Foto: Ulrika Söderström 2019,
Konstverket Loggbok 2015,
av Sofia Sundberg, Karl
Tuikkanen & Ingo Wetter

Vad kan vi lära oss av detta?

- Stadsutvecklingsprocesser med kulturarv och arkeologi som resurs eller drivkraft för socialt hållbar stadsutveckling kräver eftertänksamhet. Behov av ökad kunskap och medvetenhet om vad kulturarv gör när det aktiveras för att forma mening och handling i nuet, inte minst om syftet är att främja hållbart framtidsskapande.
- Kulturarvsprocesser som kombinerar tillbakablickande med framtidsperspektiv kan bidra till att stärka människors förståelse för och anpassningsförmåga till förändringar. Stärkt tro på framtiden.
- Utökade former av medborgardeltagande i kulturarvsprocesser kan bidra till bättre beslutsfattande och möjligheter att främja mål som satts upp för såväl kulturmiljöarbetet som socialt hållbar stadsutveckling.
- Bevarande endast ett av många sätt som kulturarv och arkeologi kan främja socialt hållbar utveckling. Kanske behöver vi prata mer om vad som händer om vi inte bevarar? Hur hanterar vi exempelvis människors känsla av förlust?
- Gestaltad livsmiljö som process - ett verktyg för att utforska relationen mellan kulturarvsprocesser, urbana transformationer och hållbart framtidsskapande. Främjar nya samverkansformer över sektorsgränserna. Här finns möjligheter!

Foto: Ulrika Söderström

Tack för att ni lyssnat!

ulrika.soderstrom@kalmarlansmuseum.se

Avhandlingen finns att ladda ner digitalt på DiVA - www.diva-portal.org

